

LAUSUNTO

Pohjanmaan liitto

Maa- ja metsätalousministeriö

Maaseutupoliittinen selonteko (VN/30583/2023)

1. Yleiset huomiot

Mitä ajatuksia selontekoluonnos herättää?

Pohjanmaan liitto haluaisi nostaa esille kysymyksen siitä, että tuodaanko selonteossa riittävän hyvin esille Suomen maaseutualueiden erilaisuus ja antaako selonteko tasapuolisen kuvan maaseudusta kokonaisuutena? Kuten selonteossakin tuodaan esille, yleisesti sovellettava kaupunki-maaseutuluokitus sisältää neljä erilaista maaseutualuetta: maaseudun paikalliskeskukset (alle 15 000 asukasta), kaupungin läheinen maaseutu, ydinmaaseutu ja harvaan asuttu maaseutu. Selonteossa maaseutualueiden tilannekuvaa maalataan aika vahvasti harvaan asutun maaseudun näkökulmasta, jossa tilanne on luonnollisesti huolestuttavin. Harvaan asutun maaseudun uhkakuvat ovat todellisia eikä niitä pidä tietenkään aliarvioida eikä jättää huomioimatta, mutta onko vaarana, että selonteko antaa hieman liian yksipuolisen ja synkän kuvan maaseudun tilanteesta ja tulevaisuudennäkymistä? Pohjanmaan liiton mielestä voisi olla syytä harkita, voisiko selonteossa tuoda haasteita ja niihin tarvittavia ratkaisuja selkeämmin esille maaseutualuekohtaisesti.

Esimerkiksi uusiutuvaan energiaan ja biotalouteen liittyviä mahdollisuuksia ei tuoda selonteossa juurikaan esille. Tuuli- tai aurinkovoimaa ei mainita selonteossa kertaakaan ja biotaloudesta löytyy vain pari mainintaa. Myös elintarviketeollisuus, mikä on yksi maaseutualueiden kivijalkoja, jää aika vähälle huomiolle. Samoin matkailuun liittyvistä mahdollisuuksista löytyy vain pari mainintaa. Ilmastonmuutoksen mukanaan tuomat sään ääri-ilmiöt, ovat viime vuosina korostaneet pohjoisemman Euroopan potentiaalia viileämpänä matkailukohteena. Pointtina vain se, että kun keskitytään tuomaan esille niitä haasteita ja uhkakuvia, jotka korostuvat erityisesti harvaan asutulla maaseudulla, riskinä on, että muiden maaseutualueiden potentiaali ja mahdollisuudet jäävät taka-alalle. Selonteon erillisenä liitteenä olevassa luvussa 6 käsitellään edellä mainittuja teemoja, mutta niistä tärkeimpiä olisi hyvä tuoda esille selonteon maaseutualueiden tilannekuvaa ja muutostekijöitä käsittelevässä luvussa.

Väestönmuutos ja sen seurannaisvaikutukset saavat selonteossa kymmeniä mainintoja. Tämä on tietysti ymmärrettävää, mutta kyseinen megatrendi vaikuttaa vahvasti käytännössä koko Suomeen ihan muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Teema täytyy luonnollisesti tuoda esille maaseudun tilannekuvaa muodostettaessa, mutta vähempikin toisto voisi riittää.

Pohjanmaan liiton mielestä selonteossa tuodaan hyvin esille maaseudun tulevaisuuden kannalta keskeiset teemat: osaajat, palvelut, rahoitus ja infra. Ilman niitä on mahdotonta perustaa ja harjoittaa esimerkiksi kannattavaa yritystoimintaa. Osaajien saamisen liittyen selonteossa tuodaan hyvin esille koulutuksen keskittyminen entistä suurempiin yksikköihin ja käytännössä usein kaupunkeihin. Hyvä konkreettinen esimerkki tästä on toisen asteen koulutuksen saatavuus, mikä on monelle maaseutukunnalle elintärkeä pala suurempaa kokonaisuutta. Maahanmuuton ja kansainvälisten osaajien sisältyvästä potentiaalista voisi olla ehkä hieman enemmänkin pohdintaa. Edellä mainittujen teemojen riippuvuussuhteet tuodaan selonteossa hyvin esille. Osaajia ei saada ilman riittävää palvelurakennetta, rahoitusta on vaikea saada ilman kunnon vakuuksia, puutteellinen infra aiheuttaa kustannuksia jne. Ehkä tässäkin yhteydessä voisi vielä hieman enemmän pohtia sitä, miten nämä haasteet olisi mahdollista ratkaista yksi pala kerrallaan.

2. Maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmä

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmään liittyen olennaiset?

Koska Suomen maaseutualueet ovat luonteeltaan ja lähtökohdiltaan hyvin erilaisia, ainoa oikea lähetystapa on käytössä oleva paikkaperustainen ja paikkasensitiivinen maaseutupolitiikka. Kun yhtälöön lisätään vielä neljä erilaista saaristoaluetta, käy selväksi, että maaseudun kehittämisessä on oltava hyvin tietoinen maaseudun moninaisuudesta ja sen erityispiirteistä. Maaseudun moninaisuus edellyttää myös maaseutupolitiikalta poikkeihallinnollista ja sektorirajat ylittävää lähestymistapaa. Pohjanmaan liiton mielestä maaseutupolitiikan neuvosto (MANE) on verrattain hyvin onnistunut tässä sektorirajat ylittävässä tehtävässään. Kaikessa hallinnossa on aina haasteena säilyttää jatkuva yhteys ruohonjuuritason toimintaan. Tätä yhteyttä ovat pitäneet onnistuneesti yllä maaseutupolitiikan temaattiset verkostot, maaseutuparlamentti ja erityisesti koko maan kattava Leader-toimintamalli, jossa Suomi on kansainvälinen edelläkävijä. Pohjanmaan liitto toivoo, että Leader-toiminta jatkuu nykyisessä muodossaan myös tulevilla ohjelmakaudella, jolloin EU:n rahoitus on uudistumassa merkittävällä tavalla.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

Pohjanmaan liitto kiinnitti huomiota siihen, että maakuntien liittoja ei mainittu selonteossa kertaakaan. Maakuntien liitot eivät luonnollisesti ole ihan maaseutupolitiikan keskiössä, mutta liitoilla on keskeinen rooli esimerkiksi EU-rahoituksen kohdistamisessa MYR-toiminnan organisoinnin kautta ja liittojen edustajat tuovat alueellista näkemystä esimerkiksi MANE:n ja SANK:n toimintaan sekä muihin maaseudun kehittämiseen liittyviin työryhmiin ja verkostoihin.

Ehkä selonteossa voisi myös tuoda hieman enemmän esille, miten kaikkien monitasoisten hallinnollisten rakenteiden rinnalla säilytetään ruohonjuuritason yhteys maaseudun asukkaisiin ja miten pystytään osallistamaan heitä maaseudun kehittämiseen ja miten heiltä saataisiin ideoita parempiin toimintamalleihin ja toimenpiteiden vaikuttavuuteen.

3. Maaseutualueiden tilannekuva ja muutostekijät

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutualueiden tilannekuvaan ja muutostekijöihin liittyen olennaiset?

Selonteon parhaita puolia on Pohjanmaan liiton mielestä sen sisältämä kattava tilannekuva maaseutualueista ja niiden muutostekijöistä. Etenkin erillisenä liitteenä oleva selonteon luku 6 sisältää varsin kattavan paketin maaseutualueiden nykytilanteesta. Monipaikkaisuus tulee tilannekuvassa varsin vahvasti esille. Monipaikkaisuuden suhteen on jo vuosia vallinnut hieman kaksijakoinen suhtautuminen siihen, onko se maaseudulle enemmän mahdollisuus vai rasite. Pääsääntöisesti puhutaan esimerkiksi monipaikkaisuuden ja etätyöskentelyn mukaan tuomista mahdollisuuksista ja kausiasukkaiden mukanaan tuomasta elin- ja ostovoimasta, mutta toisaalta esiin nousevat myös monipaikkaisuuden rasitteet maaseutualueiden palvelurakenteelle. Kaksoiskuntalaisuuden käsite nousee aina välillä esille, mutta keskustelu tyrehtyy yleensä perustuslain reunaehtoihin liittyviin haasteisiin. Pystyttäisiinkö selonteossa ottamaan kantaa siihen, miten asian suhteen tulisi pidemmällä aikajänteellä edetä?

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

Pohjanmaan liittoa hieman hämmentää ratkaisu laittaa luku 6 Maaseutualueiden nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvaus selonteko erilliseksi liitteeksi. Ilman liitettä selonteon luku 3 Maaseutualueiden tilannekuva ja muutostekijät vaikuttaa puutteelliselta, kuten yleisten huomioiden yhteydessä toimme esille.

4. Kansallinen maaseutuvisio

Onko selonteossa kuvattu maaseutuvisio olennainen?

Elävät maaseutumme – turvallisen, toiveikkaan ja menestyksellään tulevaisuuden ytimessä.

Esitetty maaseutuvisio on Pohjanmaan liiton mielestä hieman toiveikkaampi ja optimistisempi kuin maalatun maaseutualueiden tilannekuvan perusteella voisi odottaa. Tämä ei tietenkään ole huono asia, mutta herättää kysymyksen antaako selonteon käsitys nykytilanteesta riittävästi eväitä maaseutuvisioon saavuttamiseen? Täytyy tietenkin muistaa, että maaseutuvisioon tavoitevuosi on 2040, johon on vielä 15 vuotta aikaa. Maaseutuvisioon jälkeen esitetyt näkökulmat asioista, jotka mahdollistavat maaseutuvisioon saavuttamisen, ovat hyvin perusteltuja ja loogisia. Ihmisten rooli on keskiössä ja maaseutualueiden erityispiirteiden, paikallislähtöisten mahdollisuuksien ja monimuotoisen puhtaan luonnon on oltava kehittämistyön lähtökohtana. Pohjanmaan liitto kannattaa myös sitä, että maaseudusta puhutaan visiossa monikkomuodossa, sillä se korostaa maaseutualueiden monimuotoisuutta ja eri vivahteita.

Puuttuuko maaseutuvisiosta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

Ehkä visiossa maaseudulla voisi olla aktiivisempi rooli. Sen sijaan, että maaseudut ovat tulevaisuuden ytimessä, ne voisivat olla rakentamassa turvallista, toiveikasta ja menestyksellistä tulevaisuutta.

5. Poikkihallinnolliset tavoitteet ja kehittämissuosituks

Ovatko selonteossa tunnistetut poikkihallinnolliset tavoitteet (5 kpl) ja kehittämissuosituks (24 kpl) olennaiset?

Pohjanmaan liiton mielestä poikkihallinnolliset tavoitteet vaikuttavat kattavan hyvin keskeiset maaseudun tulevaisuuden kannalta keskeiset teemat. Kehittämissuositusten määrä on aika suuri, mutta kun huomioi, että ne jakautuvat tasaisesti viiden eri poikkihallinnollisten tavoitteiden alle, määrä vaikuttaa kohtuullisemmalta.

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset tavoitteet (1–3 kappaletta)?

Poikkihallinnollisia tavoitteita on haasteellista priorisoida, mutta kun ajattelee mitkä niistä ovat tärkeitä erityisesti maaseutualueille, esiin nousevat:

Ajantasaistetaan digitaalista ja fyysistä saavutettavuutta
Vahvistetaan talouden uudistumista tukevia rakenteita
Voimistetaan toimintaedellytyksiä, luottamusta ja tulevaisuususkkoa

Maaseutupoliittinen suunnittelujärjestä ei Pohjanmaan liiton mielestä tarvitse mitään suurta reformia. Maaseututietoa tarvitaan aina lisää, mutta se ei ehkä ole niitä kiireellisimpiä kehittämiskohteita maaseutualueiden tulevaisuuden kannalta.

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit tavoitteisiin tavoitekohtaisesti: -

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset kehittämissuosituks (1–5 kappaletta)? (Merkitse kehittämissuositusten numerot 1-24)

4. Yksityisteiden kunto

7. Koordinaatio EU-rahastojen välillä

12. Osaaminen ja työvoima

16. Luonnonvarat, maankäyttö ja oikeudenmukaisuus

18. Osallistaminen, vuorovaikutus ja yhteistyö

Puuttuuko poikkihallinnollisista tavoitteista tai kehittämissuosituksista jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit kehittämissuosituksiin suosituskohtaisesti:

4. Yksityisteiden kunto

Maaseutualueiden elinkeinojen kannalta yksityisteiden kunto on yksi merkittävä pullonkaula. Metsäkeskuksen toteuttama mittava TIESIT-hanke on tuottanut arvokasta tietoa yksityisteiden kunnosta, ja hankkeen tuloksiin olisi syytä suhtautua vakavasti. TIESIT-hankkeessa tuotetun kuntotiedon perusteella miltei joka neljäs yksityistie on järeämmän perusparantamisen tai kunnostuksen tarpeessa. Silloista liki 20 prosenttia pitäisi uusida tai korjata lähivuosien aikana. Korjausvelan hallittu hoitaminen edellyttää tienpitäjien aktivoitumisen lisäksi riittävästi aikaa, resursseja, osaajia ja tahtotilan sen toteuttamiseksi.

7. Koordinaatio EU-rahastojen välillä

Selonteossa tuodaan hyvin ilmi, että valtion julkiset rahavirrat ovat kohdentuneet vahvasti kaupunkialueille. Itä-Suomen yliopiston toteuttamassa RAVIT-hankkeessa tehtiin kattava selvitys julkisten rahavirtojen kohdentumisesta maaseutu- ja kaupunkialueille. Selvityksessä todettiin, että julkiset hankinnat kohdentuivat alueluokittain epätasaisesti. Niistä noin 95 % kohdistuu kaupunkeihin ja loput 5 % maaseutualueille. Selvityksen tuloksena todettiin myös, että suurin osa vähemmän kehittyneiden kuntien saamasta rahoituksesta ylläpitää nykyistä alueellista rakennetta sen sijaan, että elvyttäisi taloudellista kehitystä. Pohjanmaan liiton mielestä tämä on epäkohta, johon pitäisi pikaisesti puuttua, jos halutaan saada koko Suomi kasvu-uralle lähivuosien aikana.

Valtionosuusjärjestelmän uudistuksen valmistelussa on tuotu esiin ajatus tuuli- ja aurinkovoiman kiinteistöverojen sisällyttämisestä valtionosuuksien tasausjärjestelmän piiriin. Tämä voisi Pohjanmaan liiton mielestä osaltaan kärjistää edellä mainittua julkisten varojen epätasaista kohdistumista, sillä alustavat laskelmat osoittavat keskustaupunkien hyötyvän tuuli- ja aurinkovoiman kiinteistöverojen asettamisesta tasausjärjestelmän piiriin.

12. Osaaminen ja työvoima

Osaaminen ja työvoima on koko Suomen menestyksen kannalta keskeinen teema, mutta siihen liittyvät haasteet kärjistyvät usein maaseutualueilla. Aiemmin mainittu maaseutualueiden osaajiin, palveluihin, rahoitukseen ja infraan liittyvä noidankehä on pystyttävä rikkomaan yksi lenkki kerrallaan. Työperustainen maahanmuutto voi olla yksi ilmiö, joka saattaa edistää ratkaisujen löytymistä. Julkisen rahoituksen hieman tasaisempi kohdistaminen voisi myös osaltaan edistää negatiivisen kierteen avautumista.

16. Luonnonvarat, maankäyttö ja oikeudenmukaisuus

Tähän liittyen Pohjanmaan liitto toi jo aiemmin esille, että uusiutuviin energiamuotoihin liittyvien tulojen tulisi kohdistua alueille, joilla toimintaa tapahtuu. Huomiota on kiinnitettävä myös siihen, että maan- ja metsänomistajat saavat oikeudenmukaisia korvauksia mailleen rakennettavista voimaloista ja niiden siirtolinjoista.

18. Osallistaminen, vuorovaikutus ja yhteistyö

Maaseudun kehittämisen ja maaseutupolitiikan on perustuttava maaseudun asukkaiden ja yritysten todellisiin tarpeisiin. Selonteossa tuodaan vahvasti esille maaseutualueiden yhteisöllisyyden merkitys. Tuota yhteisöllisyyttä ei pidä pitää loputtomana voimavarana, johon ei tarvitse kohdistaa huomiota ja voimavaroja. Pohjanmaan liitto kehottaakin kiinnittämään erityisesti huomiota niihin konkreettisiin avauksiin ja toimenpiteisiin, joilla voidaan parhaiten ylläpitää ja kasvattaa maaseutualueiden yhteisöllisyyttä.

6. Liite: Maaseutualueiden nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvaus

Ovatko liitteessä kuvatut maaseutualueiden nykytilanne ja muutostekijät olennaiset?

Luku 6 on varsin kattava kuvaus maaseutualueiden nykytilanteesta ja muutostekijöistä. Tämän kaltaiselle yhteenvedolle on Pohjanmaan liiton mielestä selkeästi ollut tarvetta.

Puuttuuko nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvauksesta jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

Luku 6 olisi voinut sisältää hieman enemmän tilastotietoja ja dataa havainnollistavia taulukoita, infograafeja ja kuvia. Lähes pelkkää tekstiä sisältävä yli 100-sivuinen tietopaketti ei ole luettavuuden kannalta kaikkein helpoimpia, vaikka asiasisältö vaikuttaa hyvinkin asialliselta ja laadukkaalta.

7. Muut täydennystarpeet

Onko selonteossa muita täydennystarpeita?

Österbottens förbund – Pohjanmaan liitto